

В „Ехо от кавалите“ заедно с елегичните настроения за стария дом, бащиното огнище и ореха, където поетът се прощава с детството и ранната младост, има един цикъл, който изненадва със своята оригиналност — това е „Лудогорски кръстопът“ (написан през 1957 г.). Още тогава поетът проявява своето силно изострено чувство за природа — оттук онази привидна монотонност, изпъстрена с причудливи поетични видения, характерна понякога за песните на източните народи. Поетът е само на 25 години, но у него има силна отговорност към призванието, няма никаква младежка разпиляност, а вътрешна съсредоточеност, една неочаквана промисленост и стремеж към преоценка. Заедно със стиховете, наситени със селски спомени, ще намерим куплети с интересна поетична проникателност, с неосъзнат може би още стремеж към съхранение на оная мъдрост, родена в равнината, дошла от дъха на чернозема и народната песен.

С враг ли врагуваш — стискай ханджара,
правдата в бой се прославя.
Нека те води мъдрост прастара:
змийката гълъб не става. . .

Такива куплети от една първа стихосбирка не могат да не се запомнят, те не чертаят никаква основна линия в развитието на поета, но разкриват неговото вътрешно богатство. Те са доказателство, че не само мелодичност, настроение и полска образност са характерни за стиха на Караславов, а и една особена, „народна“ мисловност ще съпътствува неговия стих, без да се стреми да вземе преднина, без да се натрапва. Това е онази тиха, но много жизнена народна мъдрост, завещавана от прадыдо на всеки внук от равнината, която поетът е наследил и от която той не се стреми да бяга и прибързано да скъсва. Тя ще си остане неговото второ „аз“ и по каквито и градски пътища да се движи, ще му нашепва стари истини, ще го предпазва от възгордяване, надменност и самозабравяне пред успехите, от бездушие и модни увлечения.

Който силно ревнува, той е сянка, която
все прегръща дървото, все пълзи по земята
и потърпне ли клона — тя тревожно се мята. . .
О, любов като тая оковава душата.

(„Няма шипка без тръни. . .“)

*

В следващите стихосбирки „На бял камък“ (1961), „Корава пръст“ (1962), „Насаме със сина“ (1965), „След време“ (1966), „Приемете ме и такъв“ (1967) и „И никога да не си отивам. . .“ Слав Хр. Караславов доизгражда своя поетичен стил. В тях израства и възмъжава образът му на поет, разгръщат се и разцъфтяват някои от най-хубавите страни от неговата творческа индивидуалност. Във връзка с развитието на поета ще ми се да отбележа по-специално стихосбирките „Насаме със сина“, „След време“ и особено „И никога да не си отивам. . .“

Доста хубави неща се написаха на времето за „Насаме със сина“. Освен оригиналният подход в разработката на тази тема за поетично общуване между баща и син трябва да подчертаем тук и присъствието на още една неотделима тема в поезията на Слав Хр. Караславов — дълбоката синовна привързаност на поета към родината и всичко, свързано с нея. И тя не се чувства само в отделните посвещения, а най-вече в съкровенните завети, които предава на сина си:

Мене ти можеш със хулна дума
да забравиш
и отмилещ,
но когато поемеш по друма,

не забравяй
за Ней.

(„Девети разговор“)

Колкото и интимни и свети неща да доверява поетът на своя син, тя, родината, присъствува неразделно между тях двамата, тя е, която ги свързва с минало и бъдеще, тя е, която ще накара еднакво да закипи кръвта в жилите и на двамата, ще буди възторзи и гняв и винаги ще ги сродява най-близко.

Обичай ме за българската вяност
осъждай ме за моя селски нрав. . .

(„Седми разговор“)

Бих искала да припомня едно интересно стихотворение на Слав Хр. Караславов от стихосбирката му „На бял камък“, където поетът е доловил нещо много вярно за българина:

Народни песни няма за морето,
че българинът своята скръб събрана
изплаквал в тъжни песни за Балкана,
за хляба черноземен, за полето,
за смели и левенти байрактари,
за подвизи хайдушки
и за пушки,
които удрят люти кърсердари
в дълбоката омраза на сърцето.
Народни песни няма за морето!

(„Народни песни няма за морето“¹⁴)

В това стихотворение освен вътрешната своеобразна мелодия и образност присъствува и точна, почти режеща мисъл — две основни характерни качества, които постепенно се обогатяват и развиват в творчеството на поета. Понякога преднина взема „селската“ мелодика и образност и тогава може да ни се стори не без основание, че поетът твърде много се повтаря, че се върти едва ли не в омагьосан кръг, а друг път, когато мисълта прозира по-осезаемо за сметка на поетичността — тогава стиховете изглеждат декларативни и сухи. Но на Слав Хр. Караславов му е извънредно нужно да извърви и поотделно, и заедно тези друмища на мисълта и песента, за да ги слее в най-добрите си стихове по свой начин в една цялостна сплав. И тогава неговите куплети не могат да не засегнат чувствителността на всяко българско сърце, защото неговото сърце е препълнено с обич към родината и с желание да се раздава на хората, но не безразборно, а някак съдържано, строго и същевременно всеотдайно.

*

Стихосбирката „След време“ е мъничка и непретенциозна, в нея сякаш няма нищо „ново“. Но в същност поетът все повече намира себе си, затвърдява постигнатото. Все още можем да срещнем бледи и банални строфи, но важното и хубавото е, че срещаме силно и вълнуващо изречени изповеди:

Земята е при мене вечно,
тъй както мойта сянка с мен.
За всичко близко и далечно
аз знам от земния ѝ ден.
Тя няма с мене да изчезне.

Земята с ласки ме тешеше,

завиваше ме със цветя,
за мен грижовна майка беше
и си остана майка тя.

Със своя трепет всекидневен,
по-топла от добри ръце,
остава си праобраз древен
на моето сърце.

(„Праобраз на сърцето ми“)

Ако чакаме от този поет да се развълнува от морската шир или от градските нощни светлини, ние ще останем излъгани. Ако го съветваме също да замени своята изстрадана още от детските дни селска поетична образност с „нова“, „по-подходяща“ и по-съвременна, това би означавало да му сочим грешен път на развитие. А неговото развитие се осъществява в същност на пръв поглед бавно, но сигурно. Той не може да не изживее по своему кризата на селския син, дошъл в града, където черният телефон е заменил шепота на листата. Той носи в сърцето си сериозност и вгълбеност на човека от село, който не се отнася повърхностно и бездушно към сериозните проблеми на нашето съвремие. „Селската стихия“ се проявява вече в упоритостта и последователността за откриване на трайното и красивото в нашето забързано ежедневие. Поетът не се възторгва прибързано от незначителни неща, но затова пък, когато се пристрасти към нещо, то е трайно и дълбоко. Той още не е намерил време сякаш да напише своите най-хубави любовни куплети, но винаги намира време и нужните думи да изповяда дълбоката си привързаност към родината.

*

Разгръщайки стихосбирката на Слав Хр. Караславов „И никога да не си отивам...“, у читателя остава впечатление, че сякаш е общувал с един по-различен поет. Новото е в появата на оная особена нотка на мисловност, която, макар и често трудна за формулиране, винаги е знак, че е настъпило времето на по-дълбоко углъбяване, времето на това, което Пенчо Славейков обичаше да нарича „Преоценка на ценностите“. Сега понякога това състояние на поета наричаме „мисловност“. Обикновено, когато някой млад поет дебютира с твърде „мисловни“ творби, често пъти по-нататък мислите му като че ли се изчерпват, а той няма вече сили да се насочи към по-непосредствено писане. В „И никога да не си отивам...“ Слав Хр. Караславов естествено и никак неизбежно се съсредоточава към овладяване на по-мисловния начин на писане. Важното и интересното е, че това ориентиране на поета не идва насила или по подражание, а по особена вътрешна необходимост. И то е толкова „преоценка“, колкото и стремеж към по-голямо майсторство на формата и по-голяма значимост на темите — в същност стремеж към зрелост, от който с основание можем да очакваме добра жътва. В този смисъл Слав Хр. Караславов не е застрашен от онази мисловност, която би могла да убие живата струя в стиховете му. Напротив, тази струя си остава все още толкова силна, че на няколко места в стихосбирката се получава нещо наистина странно — твърде голямото количество живи и пълнокръвни сами по себе си образи така се натрупват, че скриват свързвателната ги нишка и остават впечатление на завършеност в детайла и незавършеност в цялото. Дори понякога от това страда смисълът. Имаш чувството, че поетът е творил на етапи — първо е подбирал думите и образите, справил се е успешно с тях, после ги е сглобил в куплети, преодолял е и тая трудност и сякаш не са му останали достътъчно сили, за да прецени колко строфи са му нужни и как да ги подреди. Може би причината на тази особеност трябва да се търси все

във връзката на тракиеца Караславов с равнината, в големия товар от „тракийска образност“ и дори „тракийски речник“, който той носи в паметта си. Казвам това въпреки думите на поета и едновременно ще се позова за потвърждение пак на тях. Той пише неизбежно с мъничко тъга, че вече селото му е станало град и

...само на критиците в очите
все тъй ще си оставам селски син!

Като че ли едновременно с все по-голямото нахлуване на града в селото трябва да е изчезнала и специфичната душевност на „селския син“. Но нищо подобно! Като пълно противоречие на тая декларация (но не лошо от поетична гледна точка) звучи и същото това стихотворение, пък и цялата стихосбирка, написана именно под знака на един „мълчалив, зелен мираж“ и пронизана от „звъна на полски ветрове“. Тази подчертана „селска интонация е останала присъща на Слав Хр. Караславов и в последната му стихосбирка. Както у големите руски поети Колцов, Некрасов и Есенин, картината на могъщите степи е надълбоко и неотлъчно врязана в съзнанието, така и у Слав Хр. Караславов неизменната представа за Тракия така упорито — и бих казал за добро — се връща непрекъснато в неговия „песенен“ свят. И ако има нещо общо между двамата, то е в тая толкова кръвна връзка с равнината, тема, така експлоатирана от критиците и така трудна за разкриване, че ще се ограничи с едно сравнение, взето нарочно от съвсем несходни стихотворения, за да изпъкне само сходната образност! Ето у Есенин:

...Потому что я с севера, что ли
Я готов рассказать тебе поле,
Про волнистую рожь при луне.

А ето у Слав Хр. Караславов:

Мен ми трябва само едно пълнолуние,
един разговор с топлата рожь...

И веднага неминуемо трябва да се върнем пак при разликата между Есенин и Слав Хр. Караславов, разлика в епохите, в личността, в мирогледа.

Двама големи български поети — Ботев и Вазов — са в същност едни от истинските учители на Слав Хр. Караславов. Те са му завещали и висок граждански дух, съпричастност към всички вълнуващи съвременни проблеми и специфичната за българина бунтовност. Особено духът на Ботев дотолкова не е давал мира на поета, че той е написал цяла поема за него и някои нейни места са наистина значителни художествени постижения. Макар тук-там в нея степената на поетичното внушение да поспада, поемата е белязана с печата на истинското вдъхновение и изстрадана концепция. Ботевият поглед, който вижда, че „тук не свършва стихналата стая“, говори за истинското умъдряване на поета и за намерената и осъществена „мисловност“, която той продължава да търси — и да се надяваме — да намира още по-често. Тази стая, която „не свършва“, която се простира далече-далече, е едно осмисляне на Ботевия завет, едно ново изпълнение от редицата безкрайни изпълнения на духа на гениалния поет, по чиито благородни стъпки вървят поколенията български поети. Трябва да пожелаем на Слав Хр. Караславов никога да не изневери на тази здрава българска традиция.

СЛАВ ХР. КАРАСЛАВОВ

Ваня Бояджиева

*„Който е тръгнал радост да дава,
своята радост сред път оставя“*

(. С песни живееш. . .)

В своята първа стихосбирка „Ехо от кавалите“ (1959) Слав Хр. Караславов доказва поетичното си пристрастие към равнината на Тракия. Неговите „полски“ стихове се редят с непринудена откровеност, малко монотонни, но с жива и конкретна образност. Леката тъга по най-свидното — баша, майка, първа обич и спомена за безвъзвратно изминалото детство — са основни мотиви в неговата първа книга. Поетът се чувства сраснал със земята, той е частица от нея и това ще го крепи винаги, особено когато бъде подгонен от градския шум. Много силна е тази негова привързаност към земята и равнината, а не към морето или планината. Ехото от кавалите и равнината дава отпечатък върху цялата по-късна поезия на Слав Хр. Караславов — запазва се своеобразната напевност, дълбоката връзка с народната поезия. В куплетите на поета винаги се крие някакво усещане за широта и безкрайност — незнаещ точно кога ще спре, кога ще заглъхне последният тон. Поетът може би ще иска да се откъсне от магията на равнината, но и по-късно винаги все нещо ще му напомня за нея — песента на шуреца, жълтото полско цвете, в съня му ще се мяркат прадядовски каруци. Но още в най-ранното си детство поетът е усетил устрема на новото, тътена на революцията, магнетизма на комунистическите идеи. Неговата лека тъга е естествена тъга на всеки, който се разделя със спомените от детството, а не тъга по старото село. Напротив, той, още твърде малък, е имал щастието да съзре пътя към бъдещото развитие на социалистическата ни родина и да види там някъде и своето място. Но не ще побърза да захвърли „селската“ образност и да се накичи с градска бутафория, да приеме „ново“ светоусещане. Тази образност не му пречи да бъде наш съвременник, а му създава непринудена самобитност. Той не я поддържа изкуствено, тя иде нейде дълбоко от самия него, неусетно, естествено, без следа от маниерност и изкуственост. Някои смятат, че у този поет няма достатъчно развитие, както у някои други от неговото поколение. Но защо трябва да се отхвърли тезата, че неговото съзряване е истинско развитие не е тъкмо тази вярност към земята и себе си, в това съзвучие към полската гама от цветове и звуци, в тази естествена мъдрост, мъжественост и устойчивост пред всички изкушения на града. Защо трябва да търсим у този поет неща и особености, които срещаме у другите. По-добре е, ако се вгледаме в самия него, в образния му поетичен свят.